

19. evropska konferenca in delavnica iz sistemske funkcijske slovnice, Saarbruecken, 23.–25. julij 2007

Podatki in načini njihove interpretacije v jezikoslovju so bili osrednja tema 19. evropske konference in delavnice iz sistemske funkcijske slovnice. Metodološko vprašanje, ki je lahko aktualno za katero koli vedo in vejo znanosti, se odpira ob računalniško podprtih pristopih, ki postajajo pomembna, če ne kar najpomembnejša gonilna sila razvoja tudi v jezikoslovju.

Tradicionalni analitični pristop v jezikoslovju je temeljil predvsem na hermenevtičnih metodah in introspekciji, saj drugih načinov analize podatkov dolgo ni bilo na voljo. Toda tak pristop ima nedvomne pomanjkljivosti, saj težko sledi znanstvenim zahtevam po objektivnosti in ponovljivosti rezultatov in je omejen na majhno število primerov. Razvoj informacijske tehnologije je po drugi strani omogočil uporabo induktivnih metod, statistično vrednotenje rezultatov in analizo velikega števila primerov: toda še vedno moramo na neki točki rezultate interpretirati, poleg tega lahko že podatki sami vključujejo interpretacijo, zlasti kadar delamo s kakor koli označenim gradivom. Tako prvi kot drugi pristop imata torej dobre in slabe plati, in eden osrednjih ciljev te konference je bil pretehtati uporabo obojih v sistemske funkcijske slovnici.

Temelje sistemske funkcijske slovnice je postavil Michael Halliday v šestdesetih letih 20. stoletja. Posledično je slovnica najbolj poznana v angleškem jezikoslovju, vendar se je do danes uspešno aplicirala tudi na številne druge jezike. Tako je – sicer redkeje, pa vendar – prakticirana tudi v slovenističnem jezikoslovju in na srečanjih sistemske funkcijske slovnice se večkrat s svojim delom predstavljajo tudi slovenski jezikoslovci (zlasti številčno lani v Gorici).

V nasprotju s formalno slovnico funkcijska slovnica temelji na pomenih, ne na oblikah. Pomene deli na tri obširna področja, imenovana metafunkcije: predstavno (angl. ideational), prek katere z jezikom predstavljamo svet okoli sebe, medosebno (angl. interpersonal), prek katere vplivamo na ljudi okoli sebe, in besedilno (angl. textual), prek katere povežemo jezikovne elemente v besedilo. Iz tega izhodišča sistemska funkcijska slovnica analizira stavek: predstavna metafunkcija opazuje stavek kot sporočilo (tema, rema in razmerja med njima), medosebna metafunkcija opazuje stavek kot izmenjavo (naklon in subjekt), besedilna funkcija opazuje stavek kot predstavitev (proces (angl. process), udeleženci (angl. participant) in okoliščine (angl. circumstant)).

Sistemska funkcijska slovnica izhaja iz preučevanja jezikovne rabe, torej rabe jezika v kontekstu. Iz tega sledi zahteva po zbiranju avtentičnega gradiva, njegovi analizi in interpretaciji, pri čemer uporablja tako introspektivne pristope kot korpusno analizo. Prednosti in slabosti ene in druge ter njuno uporabo pri raziskovanju najrazličnejših vidikov sistemske funkcijske slovnice so predstavili referenti z različnih koncev sveta (skupaj prek 50) in trije vabljeni predavatelji: Gordon Tucker, Miriam Taverniers in John Bateman. Sistemska funkcijska slovnica kot semantično motivirana govori o leksiki in slovnici kot o enem sistemu, imenovanem leksikogramatika. Gordon Tucker se je spraševal o motiviranosti »leksikalnega« sistema znotraj funkcijske leksikogramatike in predstavljal prednosti korpusnega pristopa pri tovrstni raziskavi. Miriam Tavernier je primerjala, kako je koncept subjekta obravnavan v različnih jezikoslovnih, zlasti funkcijskih teorijah in skušala na tej podlagi najti bolj abstraktno definicijo subjekta. John Bateman je z nekoliko šaljivim pristopom predstavil »nalezljivo bolezen sintagmafobijo«, ki da se širi med jezikoslovci in pomeni odpor do vsakršnih drevesnih struktur ali jezikoslovnih teorij, ki kakor koli omenjajo

ikse ali odvisnostna razmerja. Kot zdravilo proti sintagmafobiji predlaga redne analize semiotičnih artefaktov, ki izkazujejo bogate in pomenonosne strukture.

Drugi dan konference sta vzporedno s sekcijama potekali tudi dve delavnici: v dopoldanski je Mick O'Donnell predstavil orodje za označevanje korpusa in korpusno analizo, imenovano UAM CorpusTool. Orodje je zlasti zanimivo, ker omogoča, da si avtor sam določi shemo za označevanje, in je prosto dostopno. Najdemo ga na spletni strani <http://www.wagsoft.com/CorpusTool>. V popoldanski delavnici sta Martin in Thomas Kaltenbacher predstavila možnosti uporabe sledenja očem (angl. eye-tracking) v funkcijskem jezikoslovju. Pri sledenju očem s posebnim instrumentom merimo točko, v katero so oči usmerjene, ali gibanje oči relativno glede na glavo. Po njunem mnenju so možne aplikacije tega postopka v funkcijskem jezikoslovju številne.

Slovenski jezikoslovci smo se na konferenci predstavili z dvema prispevkoma. Aleksandra Bizjak je predstavila, kako lahko na podlagi leksikogramatično označenega korpusa bolje opazujemo besedilne vzorce. Prikazala je, kako se v korpusu slovenskih pridig, označenem v skladu s sporočilno semantiko, kot jo definirata Hasan in Cloran, razkriva način, kako se pomen razvija skozi besedilo. Takšna analiza daje polnejši vpogled v besedilne vzorce in razkriva ključne lastnosti besedilnih zvrsti. Darinka Verdonik sem predstavila uporabo kvalitativnega in kvantitativnega pristopa pri analizi samopopravljanj v pogovoru ter izpostavila nekatere šibke točke ene in druge metode, kot se kažejo skozi opravljeno raziskavo.

Na okrogli mizi z Michaelom Hallidayem ob zaključku konference je bila kot rdeča nit konference sprejeta ugotovitev, da večina udeležencev uporablja korpusne metode pri svojem raziskovanju, da pa samo kvantifikacija nikakor ni dovolj, ampak jo je vedno treba dopolnjevati z interpretacijo in kvalitativno analizo.

Poleg strokovnega je Evropska konferenca in delavnica iz systemske funkcijske slovnice nedvomno tudi pomemben družabni dogodek, na katerem se zberejo tudi najbolj znani in uveljavljeni jezikoslovci s tega področja. Tako so v Saarbrücken prišli Michael Halliday, Christian Matthiessen, Robin Fawcett, Geoff Thompson idr. Naslednja konferenca bo junija 2008 v Helsinkih.